

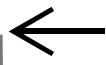
אונקלוס ויקרא יט קדשים ערה
 תדינה לחברך: טז לא תיכול קורצין בעמך לא תקום על דמא דחברך אגא יי
 בצדק תשפוט עמיתך: טז לא תיכול קורצין בעמך לא תקום על דמא דחברך אגא יי
 בצדק תשפוט עמיתך: טז לא תיכול קורצין בעמך לא תקום על דמא דחברך אגא יי
 בצדק תשפוט עמיתך: טז לא תיכול קורצין בעמך לא תקום על דמא דחברך אגא יי

רש"י

בצדק תשפוט עמיתך. כמשמעו. דבר אחר הוא דן את חבירך לכף זכות: (TU) פ' א ת"ד רבי"ט. אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בצדק רעים לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה, אשפיי"מנט בלע"ו. ורמיה לדברי שלא מנינו רכילות שאין כחוב בלשון הליכה. לא תלך רכיל, הלכי רכיל נחשם וצדק (ירמיה ו, כח), ושאר לשון הרע אין כחוב בו הליכה, מלשני צדדים רעהו (מהלל קא, ה), לשון רמיה (שם קב, ג), לשון מדצצת גדלות (שם יב, ד), לכך אני אומר, שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו, צי"ת צפ"א, וגימ"ל בכ"ף וקו"ף, ויו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י, וכן ורגל בעמך (שמואל ב יט, כח), רגל צמרמה לאמר עלי רעה, וכן לא רגל על לשנו (מהלל טו, ג), וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, וכל המוכר צממים להמקטט בהם הנשים, על שם שמתחזק תמיד בעיירות נקרא רוכל, לשון רוגל. ומרגמו לא תיכול קורצין, כמו ואלכלו קרציהון די יהודאי (דניאל ג, ט), אלכל פהו קורצא פי מלפא (ברכות נח), נראה צעני שהיה משפטם לאכול צבית המקבל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חזוק שדבריו מקויימים ומעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין, לשון קרץ צעניו (משלי ו, יג), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ צענייהם ולרמוז דברי רכילותם שלא יצינו שאר השומעים: פ' א תעמוד על דם רעך. לראות צמיתתו, ואתה יכול להלילו, כגון טובע צנהר, ומיה או למטיס צאים עליו (מ"ב פק ד, ט. סנהדרין עג): אני ה'. נאמן לשלם שכר, ונאמן להפרע:

העמק דבר

אמת, נעשה אמת נעשה שלום (עכ"ל). ואם כן בשעה שנושא פני דל או מהדר פני גדול אינו נעשה שלום. פ' א ת"ד רבי"ט בעמך: פירוש 'עם עמך'⁹⁵, וכמו שכתבתי לעיל (פסוק י"א) פירוש הרמב"ם הלכות עדות (יז, א) משמעות "לא תענה ברעך" (שמות כ, יג) – עם רעך⁹⁶. והכוונה כאן, דהרוכל דרכו למכור ממקום למקום, וכן הנושא דברים של אדם לחבירו⁹⁷, ובזה מוכר את אותו

ברבינו בפסוק ג'. 95. "עם" = 'את' במקומות רבים בתורה, וכדלהלן ברבינו. 96. צ"ע, כי רבינו ביאר שם בדעת הרמב"ם ש"ברעך" = על ידי רעך. 97. שזו מהותה של הרכילות. 98. א"כ 'רכילות' דומה לרוכל במלוא המובן של המכירה (ולא רק בהקשר של טעינת דברים ממקום למקום), כי מהותה היא מכירת האדם לחבירו שינקום בו. 99. רוכל (סוחר) עם נפש חבירו. 100. ובזה מוסברת הסמיכות ל"לא תעמוד על דם רעך" (כך ביאר החזקוני). 101. זהו "לא תלך רכיל בעמך" – לא תמכור את עמך. 102. א"כ "בעמך" ממעט רק איסור אמירת רכילות על גוי, אך אינו ממעט איסור אמירת רכילות לגוי על יהודי. 103. רבינו יסביר את הקשר שבין איסור רכילות לאיסור זה. 104. כפי שהוסבר בקטע הקודם במהות איסור הרכילות. 105. כלומר, להימנע מלעזור לו ולהצילו מזו הסכנה. כפי שפירש רש"י.

עב חפץ הלכות לשון הרע כלל ב' חיים

מקור החיים

ולא מהני בזה התרא דאפי תלתא* כמו שבארתי היטב בבאר מים חיים.

יג. אם אחד (כו) גלה לחברו באפי תלתא ענין עסקו ומסחרו וכיוצא בזה, (כז) דברים אשר בסתמא אסור אחר כך לגלות לאחר, פן יוכל להגיע לו על ידי זה הנזק או צער, אך עתה שגלה לו דבר זה באפי תלתא, אם פן ראינו שאינו חושש לזה, אף אם יתגלה לבסוף, ולכן מתר לזה השומע ממנו לכתחלה לגלות לאחרים, כל כמה שלא גלה דעתו שהוא מקפיד על זה, אף (כח) שלא יחסרו לזה הפרטים המבארים לעיל בענינא דאפי תלתא ועין בבאר מים חיים.

* אם לא שנתערב בהדרשה ענינים של אפיקורסות, חס ושלום, ובאיש פנה אין אנו מדברים, ועין לקמן בכלל ח' סעיף ה'.

באר מים חיים

שיאמר לו לך אמור תלמוד לומר לאמר עיין שם והובא דין זה בסמ"ג, ואצל הקב"ה חס ושלום לא שייך להצר לו או להזיקו אלמא דבכל גווני אסור עד שיתן לו רשות בפירוש, יש לומר דשם הוא מדה טובה בעלמא שצריך האדם להרגיל עצמו בזה בכל גווני כדי שלא יבא לעולם לקלקול על ידי זה.

אבל כאן איירינן לענין איסור לאו של לשון הרע (ובהאי ניחא שלא הביא הרמב"ם ז"ל האי דינא דיומא). ועוד אפשר לומר דמאי דאמרינן שהוא בכל יאמר דוקא אם הכניסו בכיתו ביחידי דמשמע קצת שהוא מקפיד בדבר שלא יתגלה דומיא דהתם דהכניסו הקב"ה לאוהל מועד ביחידי וקולו של הקדוש ברוך הוא לא היה נשמע חוץ לאוהל כמו שכתב רש"י בחומש בשם התו"כ, לכן אסור אף דלא חזינן שום דיעותא על ידי הגילוי, אבל אם סיפר לו בחוץ דלא היה שום גילוי מילתא כלל שהוא מקפיד, אז תלוי רק בזה, אם יוכל להיות לו קצת ריעותא עי"ז שיגלה אסור אם לא שסיפר לו באפי תלתא, ואם לאו מותר, וכן משמע קצת בדברי מהרש"ל בביאוריו על הסמ"ג בלאו ט' עיין שם.

(כח) שלא יחסרו לזה. והנה כל הפרטים שמבוארין לעיל מסעיף ד' ואילך בודאי צריך גם בזה, אבל הפרט דשלא יתכוין לגלות צריך עיון אם שייך גם כזה אחרי דהבעל דין בעצמו גילהו באפי תלתא אם כן בודאי נתרצה בדבר שיתפרסם דחברך וכו'.

בכה וזה בכה, ואם כן מה שייך בזה לומר דבלאו הכי יתגלה לבסוף, דכמו שיש שלשה שמגנין ויתגלה על ידם לגנות כן בודאי יש גם כן כנגדן שמשבחין ויתגלה על ידם גם כן לטוב ומה שייך בזה התירא דאפי תלתא, ולבר מן דין לא שייך בזה אפי תלתא דהלא כתבנו לעיל שחס ושלום להוסיף אפילו תיבה אחת לגנאי יותר מכפי שעתידי להתגלות, ואם כן מגיין הוא יודע בענין זה שגם חבירו יכלול בדרך כלל על כל הדרשה כולה ויאמר שקר כמותו שאין בדבריו ממש אולי יאמר האמת שדבר זה הוא טוב וזה איננו טוב, כי באמת כמעט אינו מצוי הוא שכל הדרשה כולה לא יהיה בה מה לשמוע, ועוד דהיכא שמתכוין להטעים את הדבר כדי לגנות את חבירו הלא אסור בכל אופן וכמו שכתבנו לעיל בס"ט.

(כו) גילה לחבירו. זה העתקתי שיטת רש"י בערכין (ט"ז ע"א) בר"ה דמתאמרא באפי תלתא וכפי מה שביארנו באות ג' בבאר מים חיים את דבריו.
(כז) דברים אשר בסתמא. כנלענ"ד דדוקא בענין זה צריך באפי תלתא אבל בלאו הכי לא צריך באפי תלתא וראיה ממה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות פ"ז הלכה ה' והמספר דברים שגורמים וכו' וכשנאמרו דברים אלו וכו' משמע דדוקא בענין זה צריך באפי תלתא אבל בלאו הכי אפילו בלא אפי תלתא מותר.
ואין להקשות על זה ממה שאמדו ביזמא (דף ד':) מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בכל יאמר עד

חפץ הלכות לשון הרע כלל ט' חיים קסא

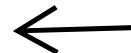
מקור החיים

מחייב הוא להוכיחם מדין תורה, ואפלו אם הוא משער, שתוכחתו לא תועיל להם, שיפסיקו על ידי זה, אף (יג) לא יקלקל גם כן על ידי זה, גם בזה אינו רשאי לשתק, כי פן יאמרו עליו, כי הוא כמו הם, וכי הודה על דבריהם, אף כי יתחייב (יד) לענות ולגער בהם לכבוד נקי וצדיק, אשר ישיתו בו. וזה אחד מן הדברים, אשר יתחייב לעזוב עבור זה חברת הרשעים, כי יעגש בשמעו את דבריהם, וילאח לענותם.

לוח יומי: שנה פשוטה - י"ג כסלו, י"ג ניסן, י"ג אב. שנה מעוברת - י"ז כסלו, כ"ו אדר ב', ז' אב.

ה. ודע, דאפלו אם שמע לבנו ובתו הקטנים, שהם מדברים לשון הרע, מצוה לגער בהם ולהפרישם מזה*, כדכתיב (משלי כ"ב ו'): "חנף לנער על פי דרבו" וגו', וכמו שנתבאר בארח חיים (בסימן שמ"ג סעיף א') לענין כל אסורים שבתורה.

ו. האומר לחברו (טו) איזה דבר, אסור לו לספר אחר כך לאחרים, אלא אם כן נתן לו רשות על זה, ודוקא אם הוא דבר דלית ביה לשנא בישא (שאין בו לשון הרע).

* הגה"ה: וכמה צריך האב להדריך את בניו תמיד מנערוהם בענין שמירת הלשון מלשון הרע (וכיוצא בזה שאר דבורים האסורים, כמו מחלקת ושקר), כמו שכתב הגר"א, כי הדבור והמדות צריך הרגל רב, וההרגל על כל דבר - שלטון. ובאמת כאשר נתבונן היטב, נמצא שסבת פרצת העין המר של לשון הרע הוא, מפני שכל אחד הרגל מנערוהו לדבר מה שהוא רוצה באין מוחה, ואין מעלה על דעתו, שיש חשש אסור בדבר, ולקף אפלו אם אחר כך נודע לו שיש אסור בדבר קשה לו מאד לנטות מטבעו הטביע לו מאז. לא כן אם היה האב מזהיר תמיד את בניו ומרגילים בזה מנערוהם, שלא לדבר לשון הרע (וכן שלא לקלל ושללא לכזב), על שום בר ישראל, ממילא היה דבר זה נטוע בנפשם מצד ההרגל, והיה נקל להם אחר כך לגדר את עצמם לגמרי במדה הקדושה ההיא, והיו זוכין עבור זה לחיי העולם הבא ולכל טוב בעולם הזה, כמו שנאמר (תהלים ל"ד י"ג): "מי האיש וגו'."

באר מים חיים

(יג) לא יקלקל ג"כ עי"ז. דאם עי"ז יוסיפו לדבר עליו יותר ויותר, אין לו להשיבם כלל בענין זה, כיון שמתוך שהוא מזרזם שלא לגנותו הם מגנים אותו יותר, הוא בכלל אל יספר אדם בשבחו של חברו שמתוך וכו'. ולענין איך יתנהג או לצאת ידי שמים, עיין לעיל בכלל ו' סעיף ה'.

(יד) לענות ולגער בהם. כל זה הוא לשון ר' יונה בש"ת במאמר קצ"ז עי"ש.

(טו) איזה דבר וכו'. גמרא דיומא (דף ד':) מנין לאומר לחבירו דבר וכו' ועיין לעיל בכלל ב' בבאר מים חיים ס"ק כ"ו. ומ"ש ודוקא וכו' הוא פשוט.

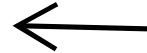
חפץ הלכות רכילות כלל ח' חיים רטו

מקור החיים

לוח יומי: שנה פשוטה - ט"ז טבת, ט"ז אייר, ט"ז אלול. שנה מעוברת - כ"ה טבת, ה' אייר, ט"ז אלול.

ד. עוד יש דברים, שהן אסורין מטעם אבק רכילות, כגון, אם מה שמספר לו, מה שאמר פלוני עליו, (ה) אינו דבר גנאי, רק דבר, (ו) שדרך בני אדם להקפיד קצת, כשאומרים לו בפניו.

ה. (ז) ותיב אדם להסתיר הסוד, אשר יגלה לו חברו דרך סתר, אף על פי שאין בגלוי הסוד שהוא ענין רכילות, פי יש בגלוי הסוד נזק לבצליו וסבה להפר מחשבתו, גם בזה הוא יוצא מדרך הצניעות, והוא מעביר על דעת בעל הסוד.

באר מים חיים

דלא יסיים בדבריו שהוא בעצמו סיפר לי, ג"כ אסור, בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה ותצחק שרה כגון אם המלוה יבין מעצמו, דלא נודע הדבר כי אם על ידי הלוה.

וזה לשון הפני משה שם: אבק לשה"ר, לפי שאין זה לשה"ר ממש אפילו אם אמרה ואדוני זקן, דמאי גנאי דיברה עליו, אלא כאבק לשה"ר הוא, ואפי"ה דברו הכתובים דברי בדאי, שלא נכתב אח"כ מה שאמרה ואדוני זקן. ומה שאמר הירושלמי אבק לשה"ר ולא אבק רכילות, לפי שהדבר קאי על שרה כמו שפירש הפני משה, וגם ידוע הוא שכמה פעמים נקרא רכילות בשם לשה"ר, ולכך הזכירו חז"ל בכל מקום סתם אבק לשה"ר.

(ז) ותיב אדם וכו'. הוא לשון ר' יונה בש"ת במאמר רכ"ה עי"ש, וסנהדרין (דף ל"א) דין גלי וזיא עי"ש. ודבר זה הוא חמור הרבה יותר מסתם אבק לשה"ר ורכילות, כן מוכח בר' יונה שם ע"ש.

(ה) אינו דבר גנאי. וכל שכן אם הוא דבר גנאי, אפילו לית ביה איסור כל כך, רק הוא דבר שאינו הגון, כגון שיספר לו איך שאמר פלוני עליו איה נמצא אש כי אם בביתו שמבשלין תמיד בשר ודגים וכיו"ב, בודאי הוא בכלל אבק רכילות. וכל שכן לפי מה שכתבנו בחלק א' בכלל ט' בשם הסמ"ג והגהות מיימוני, דדבר זה הוא לשה"ר גמורה, ממילא אם יספר לו שאמר פלוני דבר זה עליו, הוא בכלל רכילות.

(ו) שדרך בני אדם להקפיד קצת. שז"ל הירושלמי דפאה (פרק א') בא וראה כמה קשה הוא אבק לשה"ר, שדברו הכתובים לשון בדאי.